

Nothofagus antarctica, een bijzondere zuidelijke exoot

Bij ons echt goed winterharde bomen van het Zuidelijk Halfrond zijn er nog geen handvol. Daarvan is *Nothofagus antarctica* wel de bekendste, maar echt veel gebruikt wordt deze boom, die pas ruim een eeuw geleden succesvol werd ingevoerd, nog altijd niet. Heel intrigerend is de boom op latere leeftijd met zijn fraaie rozetten op de stam.

Aanvankelijk werden de soorten van dit geslacht als Beuken (*Fagus*) beschouwd en aangeduid als 'Zuidelijke Beuken'. Eigenlijk had Carl Ludwig Blume, de beschrijver van het geslacht in 1850, het geslacht ook zo willen noemen, namelijk *Notofagus*. Hij maakte er echter *Nothofagus* van, wat 'Valse Beuk' betekent. Het geslacht werd lang als nauw verwant aan de Beuk beschouwd, maar volgens recente inzichten is deze verwantschap er niet en is het geslacht zelfs in een aparte familie Nothofagaceae geplaatst. Als Nederlandse naam voor het geslacht wordt Schijnbeuk gebruikt.

Het geslacht *Nothofagus* telt 36 soorten, waarvan 15 in Nieuw Guinea. Zuidelijker zijn er 5 soorten in Nieuw Caledonië, 3 in Nieuw Zeeland, 3 in Australië en 1 in Tasmanië. In het zuiden van Zuid Amerika zijn er 10 soorten. De meeste soorten zijn wintergroen.

Nothofagus antarctica: regeneratie van een 80 jaar oude boom d.m.v. afleggers

Foto: Piet de Jong

De eerste beschrijving van *Nothofagus antarctica* vond in 1789 plaats als *Fagus antarctica* door Johann Georg Adam Forster, een Duitse natuurkundige die deelnam aan de tweede reis van James Cook. Tijdens deze zeereis die duurde van 1772-1775 kwam men heel dicht bij Antarctica, maar men vond het niet. Mogelijk intrigeerde het zoeken naar Antarctica Forster zodanig dat hij dat gebruikte bij de beschrijving. In 1871 bracht de Deense botanicus Anders Sandoe Oersted de soort onder in het 20 jaar eerder door Blume beschreven geslacht *Nothofagus*.

Het is met zijn aanwezigheid op het eiland Isla Hoste (56° ZB) in het uiterste zuiden van Chili wel de meest zuidelijk voorkomende boomsoort. Noordelijker groeit hij in Argentinië en Chili tot aan de 36° breedtegraad. Hij groeit daar in de Andes tot de boomgrens en is het meest talrijk aan de Argentijnse oostzijde, aan de rand van de steppen van Patagonië. De groeiplaatsen zijn verder zeer variabel van droog tot moerassig.

Van de eerste introducties kwam niets terecht. Wel succesvol verging het met de zaden die de bekende Engelse plantkundige Henry John Elwes in 1902 verzamelde bij het Meliquina-meer in Patagonië. Het is zeker dat de oude exemplaren in het Von Gimborn Arboretum te Doorn teruggaan tot deze introductie. Von Gimborn kocht veel planten bij de indertijd vermaarde Baumschule Hesse, die op hun beurt weer goede contacten hadden met Britse kwekers en verzamelaars. De bomen in het arboretum tonen goed de bijzondere eigenschappen van deze soort. Eén boom ervan die thans grotendeels is afgestorven bestond in zijn glorie tijd uit een groot aantal stammen, allen ontstaan uit gewortelde natuurlijke afleggers. Ook op foto's die op de natuurlijke groeiplaatsen zijn gemaakt zie je soms een heel bosschage van stammen. Dat gemakkelijk wortelen hangt samen met het van nature voorkomen in moerasgebieden. Daarmee in verband staan ook de zeer fraaie

kussenvormige rozetten die op oude stammen verschijnen. Ze zijn bekleed met een groot aantal kortloten. Wanneer zo'n stam op een bepaald moment omwaait kunnen dergelijke kortloten uitgroeien tot nieuwe bomen. Deze eigenschap, maar minder spectaculair, is ook bekend van *Betula pubescens*, de Zachte berk, die van nature op vergelijkbare, zeer natte standplaatsen kan groeien.

In de tachtiger jaren kweekte Brouwers in Groenekan schitterende bomen van deze soort. Hij prees ze om hun geschiktheid voor het kustgebied, omdat ze met hun kleine blad heel goed tegen de wind bestand waren. De groei van veel herkomsten is vaak grillig en ik vrees dat je de fraaie bomen die ik ooit bij Brouwers zag nu niet vaak meer bij kwekers zult aantreffen. Dat neemt niet weg dat grillige vormen met hun takken met opvallende lenticellen zeker ook de moeite waard zijn.

□

Nothofagus antarctica met typische kortlootkussentjes
Foto: Piet de Jong